

Пилипишин С.І.

УДК 82.091

ВІД МАЛОРУСЬКО-РУСИНСЬКОЇ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЕКЦІЇ
УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕНСТВА У СВІТЛІ ТВОРЧОСТІ О. ПИПІНА

Анотація. У статті на матеріалах наукової спадщини О. Пипіна вимальовується проекція українського письменства в російському літературознавстві. Назви й обсяг публікацій О. Пипіна є репрезентативними для сучасного дослідника у проникненні у внутрішній світ інтелектуального життя російського вченого. Подано окремі аспекти літературного діалогу О. Пипіна з І. Франком.

Ключові слова. О. Пипін, І. Франко, малорусько–русинська проекція, українське письменство, діалоги в літературі, журнал «Вістникъ Европы».

Аннотация. В статье на материалах научного наследия А. Пыпина вырисовывается проекция украинской литературы в русском литературоведении. Названия и объем публикаций А. Пыпина являются репрезентативными для современного исследователя в проникновении во внутренний мир интеллектуальной жизни российского ученого. Подано отдельные аспекты литературного диалога А. Пыпина с И. Франко.

Ключевые слова. А. Пыпин, И. Франко, малороссийско–русинская проекция, украинская литература, диалоги в литературе, журнал «Вістникъ Европы».

Summary. Most scientific heritage of O. M. Pypin detects potentially comparative opportunities in its biographical and bibliographic indexes. Given article deals with perspective of Ukrainian literature in Russian literary criticism on materials of scientific heritage of Pypin. Titles and amount of Pypin's publications are representative for the modern researcher to penetrate into the inner world of intellectual life of Russian researcher. The author of the article in the cognitive-oriented research process was oriented by the works of R. Kozellek on the theory of history. It is given separate aspects of literary dialogue between O. Pypin and I. Franko. If the logics of Franko's reasons on cultural-historical school, which arose in the mid-nineteenth century, they can consider through the prism of Pypin's article «About comparative-historical study of Russian literature», we can ensure the principle of identity discourse of both authors and to express Franko's estimation dealing with different historical periods of O. Pypin's activity. In the context of arguments on language-ethnic peculiarities of cultural relations of different potency, O. Pypin closely dialed with administrative prohibition of modern Ukrainian literature. Multinational context of observations and generalizations of O. Pypin retains its performance for modern literary comparative studies.

Keywords. O. Pypin, I. Franko, Malorus-Ruthenian projection, Ukrainian literature, dialogues in the literature, magazine "Вістникъ Европы."

Велика наукова спадщина О. М. Пипіна вже у своїх біографічно-бібліографічних показниках виявляє потенційно-компаративістські можливості. О.Пипін – автор біля 1200 праць, зокрема за участю В.Д. Спасовича 1879 року опублікував «Историю славянских литератур». Протягом XIX століття привертая до себе увагу наукової громадськості фундаментальними працями «Очерк истории старинных повестей и сказок русских» (1857), «История русской этнографии» (чотири томи; 1890 –1892), «Характеристики литературных мнений от 20 – х до 50 – х гг.» (чотири видання, до 1909), «Белинский. Его жизнь и переписка» (два видання, 1908), «История русской литературы» (чотири видання, в 4 – х томах) і ще багатьма іншими, які з'являлися і після смерті плодovitого вченого, що сталася 1904 року. Такі кількісні показники подають сучасному поколінню довідково-енциклопедичні видання [1; 7; 8].

Якщо сучасний дослідник, керуючись гносеологічними поняттями загального й одиничного, діакронії і синхронії, спробує хоча б подумки (в абстракції) сягнути тільки до постаті О.Пипіна й того часу, коли вчений публікував свої праці в Росії (друга половина XIX століття), то його зможуть зорієнтувати в пізнавально – дослідницькому процесі праці з теорії історії Р. Козеллека [5; 6]. Тому сучасний літературознавець пройде ретроспективні шляхи наближення до текстів О.Пипіна, які (тексти) конкретно названі у списку літератури [9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20; 21; 22; 23; 24; 25; 26; 27]. Першопочатково позначені позиції друкувалися переважно у щомісячному журналі «Вістникъ Европы» з 1875 року до 1890. Назви й обсяг публікацій О. Пипіна дають таку, як пишуть соціологи, вибірку, що є достатньою і репрезентативною для проникання у внутрішній світ інтелектуального життя літературознавця та обґрунтованого прийняття домінанти в підсумковій оцінці заслуг цього діяча – «крупнейшего представителя культурно-исторической школы» [7, 115].

Які нюанси семантичного плану не вкладали б учені при зміні ідеологічних, політичних, філософських тлумачень у поняття «культурно – історична школа» від смерті О. Пипіна до межі XX – XXI століть [7; 4; 3; 2], воно все ж таки однозначно буде відсилати до різноманітної і багатой спадщини О. Пипіна та його діалогу з Іваном Франком, а також його університетським учителем О.Огоновським. Передусім у листі від 23 січня 1888 року молодий І.Франко писав: «Вельмишановний добродію! Не прогнівайтесь, що хоч незнакомий Вам (курсив наш. – С.П.), смію звернутися до Вас з проською і зацікавити Ваш дорогий час своїм писанням. Відважився я на се тоді тільки, коли побачив, що в питаннях, котрі мене зацікавлюють, ні від кого другого не можу допитатися вдоволяючих вияснень і що, судячи по матеріалах, якими користувалися Ви в своїх роботах о 40 – х роках (життя Бєлінського, «Характеристики»), іменно у Вас найскорше буду міг найти те, чого мені треба» [30, 137 – 138]. Ця фраза безсумнівно видає інтенсивну роботу галицько-українського початківця над працями компетентного російського дослідника, який працював за кордоном Австро – Угорщини, в столиці російської держави, правителі якої неодноразово чинили утиски мови і літератури тієї народності. Зміст листа І. Франка, відповідь на нього О. Пипіна, контекст, в якому увиразнюється намір молодого українця, незважаючи на його риторику, і старшого за віком адресата, показують, в який спосіб діяли в культурі «зустрічні течії» взаємних зацікавлень, як їх згодом називатиме один з відомих учнів О. М. Пипіна – О. М. Веселовський. По – друге, крім листа І. Франка того періоду,

маємо і промовистий зразок літературно–критичної діяльності уже тоді проскрибованого в Австро – Угорщині молодого критика, який не тільки пропагував російського вченого, а й підхоплював, розгортав і додатково мотивував оцінки О. М. Пипіна як постаті й особистості – [28, 115]. На думку І.Франка, «особливо симпатичним сталося ім'я Пипіна для нас відтоді, коли він, майже перший з образованих великоросів, прилюдно підніс голос в обороні української мови і літератури, самовільно заказаної та переслідуваної царем і його прислужниками та шпіонами» [28, 115]. Визнавши ризикованість поведінки вченого, І. Франко додавав: «Але Пипін перший збоку натякнув на безпідставність того заказу – в статті «Об изучении древней русской словесности», де в уступі про южноруське письменство висказав з наукового погляду таку думку, що навіть коли б уважати український і великоруський народи одним народом, то й тоді не слід би заборонювати відмінного і окремого письменства українського, позаяк буйність і багатство бокових галузей не становить ущербу для головного пня, але іменно свідчить о його силі і живості»¹. Отож, була підстава далі твердити про постійність симпатій та оцінок О.Пипіна, який «не переставав при кожній нагоді пригадувати російській читаючій громаді про придавлене українське письменство, і то нагадувати чим раз сміліше <...>» [28, 115]. Особливу заслугу О. Пипіна І. Франко акцентував, викладаючи ідеї «Історії слов'янських літератур», де в підрозділі «Україна російська, галицька і угорська» вчений, так ставлячи питання, обстоював важливу думку, що «се розрубання літератури одного племені на три часті дехто вважав похибкою. Ми мусимо згодитися з автором в тім, що помимо єдності українського племені, все–таки поодинокі його часті від віків жили й живуть серед дуже відмінних впливів, через що й прояви письменства в тих частях далеко не схожі з собою по духу, напрямку, а навіть і формі» [28, 116]. Нагадавши можливі різнотлумачення таких фактів, І. Франко уникав категоричності і згодом писав: «<...> поки не буде живих і ненастанних зносин між людьми тих трьох частей української породи, поки не буде докладного пізнання поспільного між ними, докладного пізнання других слов'янських пород і загальноєвропейської науки, доти триватимуть ті різновидності і триватимуть, очевидно, на шкоду кожної часті і на шкоду цілості» [28, 116].

Як бачимо, в оцінках і передбаченнях молодого Франка реально функціонував, як на ті часи, ембріон «герменевтичного кола» – як у мисленні розірвати цілісну модель пізнання духовних феноменів.

Готуючись до викладацької діяльності у Львівському університеті після захисту у Відні докторської дисертації, І. Франко з кінця 1894 року на початку 1895 року підготував «План викладів історії літератури руської. Спеціальні курси. Мотиви», в якому значну увагу також приділяв О. М. Пипіну. З цього погляду досі актуальним для теоретико–методологічного підґрунтя становлення компаративістики є міркування І. Франка про те, що «на полі науки <...> стоять в нашій часі проти себе два напрями, дві школи, що різняться між собою принципіально, розумінням предмета. Є се школи критично–естетична і культурно–історична» [29, 54].

Якщо логіку міркувань І. Франка про культурно–історичну школу, яка склалася у середині ХІХ століття, розглядати крізь призму статті О. Пипіна «О сравнительно – историческом изучении русской литературы», опублікованої в «Вѣстнике Европы» 1875 року, то переконаємося в принциповій ідентичності дискурсу обох авторів і у виразним захоплені оцінки І. Франка, що стосувалися в різні історичні періоди діяльності О. М. Пипіна. Він писав: «Каждый успѣхъ, каждый новый шагъ впередъ есть необходимо разрывъ съ прошедшимъ. Въ жизни всякаго развивающагося народа онъ совершается постоянно, съ каждымъ поколѣніемъ, съ каждымъ успѣхомъ» [9, 656]. Це, як твердив Пипін, був би «первый актъ сознанія». Осуджуючи «жалюгідні» міркування боягузів, зважаючи на перспективи освіченості людей, учений далі справедливо прогнозував: «<...> только въ высшихъ культурныхъ степеняхъ народность и можетъ выказать свою настоящую силу, что чѣмъ больше ея умственные средства и опытъ, тѣмъ шире становится ея жизнь и развитіе» [9, 656]. Розгортаючи порівняльно–історичний дискурс про самобутність кожної слов'янської народності з урахуванням політичних умов та історичного рівня їх культури, можливі колізії з прийняттям загальнослов'янської мови, в ролі якої могла б бути російська, О. Пипін посилався на здобутки Коллара, на можливі наслідки й ускладнення такої домовленості, на спроби нового слов'янофільства, на статистику т. зв. «слов'янських комітетів». Учений демонстрував розважливість, толерантність щодо кожної особи, кожної народності, будь–якої ініціативи, кожної пропозиції і в такий спосіб переключав увагу читачів на проблематику національного відродження і ставлення до нього найрозвинутіших націй. Зразком такого гнучкого роздумування може бути ось така деталь. Захищуємо О. Пипіна розлогіше: «Сравнительно–историческія сличенія, которія въ этомъ вопросѣ были бы очень полезны, могли бы многое разъяснить и въ другомъ, смежномъ, вопросѣ, – именно устранить господствующія недоумѣнія и заблужденія относительно развитія и литературнаго притязанія мѣстныхъ нарѣчій. Наше время есть по преимуществу время національныхъ возрожденій. Въ различныхъ формахъ, національныя движенія совершались и въ крупныхъ историческихъ народахъ, – потому что сюда же относится исторія нѣмецкаго и итальянскаго единства, – и въ менѣе значительныхъ племенахъ, какъ славянскія (чехи, сербы, болгары), и даже въ самыхъ легкихъ отгѣнкахъ народностей, какъ словаки и мораване относительно чеховъ, словинцы относительно сербовъ, галичане и южноруссы относительно русскихъ, или какъ провансалы и другіе мѣстныя отгѣнки относительно французской національности» [9, 660].

У контексті міркувань про мовноетнічні особливості взаємин культур різної потенції, О. Пипін сміливо торкався тодішніх адміністративних заборон нової української літератури. Віддаючи данину звичній

¹ Тут І. Франко додавав примітку, що цей уривок скорочено подавався в «Друзі» 1877 р.

риториці і терміносистемі, захисник українства писав: «Источник мѣстнаго движенія въ малорусской литературѣ, какъ вообще бываетъ въ подобныхъ условіяхъ, былъ двоякій, и въ обоихъ случаяхъ весьма естественный и невинный: во-первыхъ, потребность слышать звуки и поэтическіе мотивы родного языка, и во-вторыхъ, желаніе содѣйствовать нѣкоторому просвѣщенію массъ посредствомъ книгъ на вразумительномъ для нихъ языкѣ. Дѣйствительно, такъ складываются вообще литературы и мелкихъ народностей съ особымъ языкомъ, и тѣхъ (даже болѣе крупныхъ), которыя представляютъ только вѣтвь обширной націи и уже могутъ пользоваться литературой господствующаго языка. Такъ и о малорусской литературѣ высказывались сами ея приверженцы, и таковы самыя факты» [9, 661].

Широта багатонаціонального контексту спостережень і узагальнень О.Піпіна зберігає свою продуктивність і для сучасного стану літературної компаративістики. З нашого погляду, до подібних узагальнень належить висновок О. М. Піпіна з 1875 року і спосіб його аргументації. У «Вѣстникѣ Европы» можемо і сьогодні прочитати слушну думку: «Нѣкоторое знакомство съ однородными явленіями, какія представляются во всѣхъ главныхъ литературахъ Европы, могло бы разъяснить и нашъ украинофильскій вопросъ тѣмъ, кого онъ искренно приводитъ въ недоумѣніе. Сличая наше мѣстное движеніе съ параллельными ему примѣрами въ романской и германской Европѣ, быть можетъ, поняли бы, что развитіе южно-русской литературы есть органическое явленіе, – подавленіе котораго было бы только бессмысленнымъ насилуваніемъ очень естественной, политически-безвредной и нравственно – благотворной потребности. Примѣръ западно – европейскихъ обществъ могъ бы научить насъ смотреть на весь этотъ вопросъ съ большимъ спокойствіемъ и здравымъ смысломъ. Въ самомъ дѣлѣ, ни нѣмцамъ, ни французамъ, ни итальянцамъ не приходится даже въ голову пугаться того, что на ихъ мѣстныхъ нарѣчіяхъ выходятъ книги, являющія спеціальныя писатели только для одного края, для одного извѣстнаго нарѣчія. Имъ не приходится въ голову, чтобы здѣсь крылась государственная опасность, чтобы сепаратизмъ сидѣлъ на днѣ книжки для народнаго чтенія на мѣстномъ языкѣ» [9, 663 – 664].

Далекоглядність російського дослідника безперечно і цілком резонно стосується аж до сучасності: «Теперь и экономическія причины, и политическіе резоны, и сознание самихъ массъ вводятъ мало-по-малу иной порядокъ вещей» [9, 665].

Цілком актуальними є й оцінки І. Франка, які він давав О. Піпіну на початку ХХ століття, вітаючи вченого з 50 – літнім ювілеєм. Хворий тоді український письменник подав дуже диференційовану і виважену оцінку діяльності авторитетного дослідника. Вона може бути повчальним зразком шанобливості, об'єктивності у складних міжкультурних стосунках. Виділяючи «центральне становище» Піпіна в «хорі дослідників російської історії», він розмежував «спеціалістів» і «воздухоплавців» («національних філософів та естетиків»), щиро писав: «Ви здвинули велику, солідну будову, оперту на широком розумінні письменства й словесності яко важних культурно – історичних функцій нації і могли звідси вказувати спеціалістам нові дороги для успішної праці, могли гальмувати занадто смілі льоти та скоки філософів – самобитників, ненастанно вказуючи на живі зв'язки руського розвою з розвою інших народів та не менше ясно й ненастанно голосячи одним і другим незбутню потребу, щоб література й її дзеркало, дослід історії літератури, ніколи не тратили з очей живих потреб суспільності, а при оцінюванні тих потреб ніколи не давали збити себе з дороги <...>» [31, 225]. Наскрізним мотивом Франкової оцінки виступає така підстава, якої повинен прагнути кожен представник порівняльного літературознавства – ветеран – ювіляр чи новобранець. Йшлося про «одинокую» дорогу, яка веде до «успішної цілі». Не будучи «хвилево модною потребою суспільності», така дорога веде до «збільшення її самосвідомості й самодіяльності, до збільшення суми горожанських прав та людської рівності, до вирівнювання шансів прожитку й заслуги у великій боротьбі за існування» [31, 225]. З погляду Франка, ювіляр своєю «бистроумністю та ерудицією спеціаліста» вмів поєднувати «широкий синтез критичного філософа і гарячу, живу душу горожанина <...>» [31, 225].

Спеціально для українця ім'я Піпіна було «подвійно дороге», бо, крім науки, російській учений умів «подавати свій голос проти темної сили, що в доктринерськiм засліпленні <...> «силкувалася душили наш національний розвій <...>» [31, 225]. Подібні оцінки, їх основний пафос невдовзі відбилися в некролозі на смерть Олександра Миколайовича. Стисла посмертна згадка була пройнята такими промовистими концептами, як-от: «Значення О. М. Піпіна в російській науці надзвичайно велике»; «Його «Очерк литературной истории старинных повестей и сказок русских» творить эпоху <...>»; «<...> подано перший раз вірний і повний образ тої темної до того часу якості в культурнім житті Росії»; «<...> ціла наукова і суспільна діяльність Піпіна концентрувалася коло одної цілі – вяснити еволюцію прогресивних ідей <...> і разом із тим побороти такі напрями, що ставали на дорозі ідейного прогресу»; «уперше познайомив ширший світ також із першими кроками та головними напрямими того (національного – С.П.) відродження» [31, 41 – 42].

Компаративний аспект Франкових оцінок діяльності О. М. Піпіна рефлексував у ставленні до М. Драгоманова та О. Огоновського. А О. Піпін, із свого боку, глибше ознайомлювався з безперечними художніми здобутками української літератури, модифікував власне бачення оригінальної літератури «малоросів» – українців. З цього погляду, репрезентативною є його стаття «Русские сочинения Шевченка» («Вѣстникѣ Европы», 1888, № 3).

Після того, як він ще 1875 року докладно простежив методику порівняльного вивчення феномена словесності, заторкнувши тоді проблематику місцевих літератур, він з обуренням сприймав царський указ 1876 року про заборону публічного функціонування українського слова і репресії щодо нього всіх цензорських утисків, які Піпін відверто називав обскурантськими. У просторі російської культури Піпін як журналіст «Вѣстника Европы» не міг не дізнаватися про долю і перипетії всіх учасників Кирило – Мефодіївського братства, особливо М. Костомарова і Т. Шевченка. Тому у його міркуваннях 80 – х років ХІХ століття зіставні операції про творчість кожного проscribeваного «малоросса» простежуються

надзвичайні конкретика, симпатії, обізнаність. Уже початок відгуку про повторне входження Т. Шевченка в загальноросійський процес ілюструє ці якості дискурсивного вияву тексту О. М. Пипіна.

Оцінки О. Пипіна динаміки того, як феноменологічно постає художній світ Т. Шевченка у свідомості російськомовних читачів, акцентувалися влучним узагальненням, що має часову проекцію: «Отнынѣ эти русскія сочиненія Шевченка должны стать необходимымъ источникомъ для опредѣленія его личности и поэзіи, какъ неразрывное дополненіе къ его малорусскимъ произведеніямъ: тѣ и другія проникнуты однимъ общимъ духомъ – той же грустной рефлектирующей поэзіей, той же глубокой привязанностью къ родинѣ, ея народу, сходными картинами изъ современнаго быта» [23, 248].

З погляду компаративістичних концептів, які реалізуються в такому дискурсі, найцікавішими є інтертекстуальні зіставлення з літературами інших народів і філософів. На думку О. Пипіна, «довольно легко себѣ представить, что съ точки зрѣнія интересовъ сороковыхъ годовъ, когда все вниманіе сосредоточивалось на философіи Гегеля и Шеллинга, или на Шекспирѣ, Байронѣ, Гете и т.д., въ которыхъ видѣлись глубочайшія пріобрѣтенія челоуѣческой мысли и поэтическія откровенія общечелоуѣческаго духа, что съ этой точки зрѣнія малорусская литература должна была казаться узкимъ провинціализмомъ» [23, 249].

Таким чином, широкі горизонти переосмислення попередніх опіній офіційної частини суспільності сягають аж політичної свідомості російського науковця, якого найвідоміші дослідники недавнього минулого вважали лібералом.

Джерела та література:

1. Академические школы в русском литературоведении / [вступ. ст.: П. А. Николаев]. – М.: Наука, 1975. – 514 с.
2. Веселовский А. Избранные труды и письма / А. Веселовский ; [ответственный редактор П. Р. Заборов] ; РАН Институт русской литературы (Пушкинский дом) – С. – Пб. : Наука 1999 – 365 с.
3. Гнатюк М. Літературознавчі концепції в Україні другої половини ХІХ – початку ХХ сторіч: [літературознавче дослідження] / Михайло Гнатюк. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2002 – 207 с.
4. Гром'як Р. Орієнтації. Розмисли. Дискурси. 1997 – 2007 / Роман Гром'як – Тернопіль: Джура, 2007 – 368 с.
5. Козеллек Р. Минуле майбутнє: [про семантику історичного часу] / Райнгарт Козеллек; [пер. з німец.: В. Швед] – К.: Дух і літера, 2005 – 380 с. – (Національний університет «Києво – Могилянська академія»; Центр європейських гуманітарних досліджень).
6. Козеллек Р. Часові пласти: [дослідження з теорії історії] / Райнгарт Козеллек; [пер. з німец.: В. Швед]. – К.: Дух і літера, 2006 – 436 с. – (Національний університет «Києво – Могилянська академія»; Центр європейських гуманітарних досліджень).
7. Крупчанов Л. Культурно – историческая школа в русском литературоведении : [учеб. пособие для студентов пед. ин – тов] / Леонид Крупчанов. – М.: Просвещение 1983 – 224 с.
8. Кулешов В. История русской критики XVII – XIX веков: [учеб. пособие для студентов филол. спец. Ун – тов и пед. ин – тов] / В. Кулешов. – М.: Просвещение, 1972. – 526 с.
9. Пыпинъ А. О сравнительно – историческомъ изучении русской литературы / Александръ Пыпинъ // Вѣстникъ Европы – 1875 – Т. 5. – № 10 – С. 656 – 665.
10. Пыпинъ А. Малорусско – галицкія отношенія / Александръ Пыпинъ // Вѣстникъ Европы. – 1881. – Т. 1 – № 2. – С. 407 – 410.
11. Пыпинъ А. Къ спорамъ объ украинофильствѣ / Александръ Пыпинъ // Вѣстникъ Европы. – 1882 – № 5. – С. 438 – 442.
12. Пыпинъ А. Новѣйшія изслѣдованія русской народности / IV. Новая историческая литература по отношенію къ изученіямъ народности / Александръ Пыпинъ // Вѣстникъ Европы – 1883 – № 8 – С. 756–757.
13. Пыпинъ А. Русская наука в XVIII – мѣ вѣкѣ / Александръ Пыпинъ // Вѣстникъ Европы – 1884 – № 6 – С. 588 – 589.
14. Пыпинъ А. Обзоръ малорусской этнографіи / Александръ Пыпинъ // Вѣстникъ Европы – 1885 – № 8 – С. 744 – 780.
15. Пыпинъ А. Обзоръ малорусской этнографіи / Александръ Пыпинъ // Вѣстникъ Европы – 1885 – № 9 – С. 325 – 350.
16. Пыпинъ А. Обзоръ малорусской этнографіи / Александръ Пыпинъ // Вѣстникъ Европы – 1885 – № 10 – С. 777 – 804.
17. Пыпинъ А. Обзоръ малорусской этнографіи / Александръ Пыпинъ // Вѣстникъ Европы – 1885 – № 11 – С. 351 – 387.
18. Пыпинъ А. Обзоръ малорусской этнографіи / Александръ Пыпинъ // Вѣстникъ Европы – 1885 – Т. 6 – № 12 – С. 796 – 797, 802 – 807, 810 – 817.
19. Пыпинъ А. Малорусская этнографія за послѣднія двадцать пять лѣтъ / Александръ Пыпинъ // Вѣстникъ Европы – 1886 – № 1 – С. 300 – 344.
20. Пыпинъ А. Эпизоды изъ литературныхъ отношеній малорусско – польскихъ / Александръ Пыпинъ // Вѣстникъ Европы – 1886 – № 2 – С. 725 – 770.
21. Пыпинъ А. Эпизоды изъ литературныхъ отношеній малорусско–польскихъ / Александръ Пыпинъ // Вѣстникъ Европы – 1886 – № 3. – С. 299 – 336.

22. Пыпинъ А. Споръ между южанами и сѣверянами. Вопросъ о малорусскомъ языкѣ / Александръ Пыпинъ // Вѣстникъ Европы – 1886 – Т. 2 – № 4 – С.736 – 776.
23. Пыпинъ А. Русскія сочиненія Шевченка / Александръ Пыпинъ // Вѣстникъ Европы – 1888 – № 3 – С.246 – 286.
24. Пыпинъ А. Особый русский язык / Александръ Пыпинъ // Вѣстникъ Европы – 1888 – № 11 – С. 354 – 372.
25. Пыпинъ А. Особая исторія русской литературы / Александръ Пыпинъ // Вѣстникъ Европы – 1890 – № 9 – С. 260 – 279.
26. Пыпинъ А. Последние труды Н. И. Костомарова / Александръ Пыпинъ // Вѣстникъ Европы – 1890 – № 12 – С. 788 – 802.
27. Пыпинъ А. Обзор истории славянских литератур / А. Пыпинъ, В. Спасович – С. – Пб. 1865 (1879) – 283 с.
28. Франко І. Олександр Миколайович Пипін // Збір. творів: у 50 т. / Іван Франко – К.: Наукова думка – Т. 26 – 1980 – С. 115 – 119.
29. Франко І. Из секретів поетичної творчості // Збір. творів: у 50 т. / Іван Франко – К.: Наукова думка – Т. 31 – 1981 – С. 45 – 119.
30. Франко І. Лист до О. М. Пипіна (Львів, 23 січня 1888 р.) // Збір. творів: у 50 т. / Іван Франко – К.: Наукова думка – Т. 49 – 1986 – С. 137 – 140.
31. Франко І. Лист до О. М. Пипіна (Львів, 17 квітня 1903 р.) // Збір. творів: у 50 т. / Іван Франко – К.: Наукова думка – Т. 50 – 1986 – С. 224 – 226.

Иванова Н.П.

УДК 81–139:378

ОБРАЗ САДА В КАРТИНАХ ОКРУЖАЮЩЕГО МИРА Л.Н. ТОЛСТОГО

***Аннотация.** В статье рассматриваются функции изображений сада или упоминаний о нём в картинах окружающего мира Л. Н. Толстого.*

В ходе анализа прослеживается связь между реализацией образа сада и экспликацией ментальных оппозиций «свое – чужое», «истинное – ложное», «земное – небесное», а также делаются выводы об особенностях ментального пространства автора.

***Ключевые слова:** ментальное пространство автора, картина окружающего мира, бинарные оппозиции, имплицитная поэтика, образ сада.*

***Анотація.** У статті розглядаються функції зображень саду або згадок про нього в картинах навколишнього світу Л. М. Толстого.*

В ході аналізу простежується зв'язок між реалізацією образу саду і експлікацією ментальних опозицій «своє – чуже», «істинне – хибне», «земне – небесне», а також робляться висновки про особливості ментального простору автора.

***Ключові слова.** ментальний простір автора, картина навколишнього світу, бінарні опозиції, імпліцитна поетика, образ саду.*

***Summary.** The article is devoted to one of the key aspects of the studying poetics of literary works – the problem of analysis of the author's mental space, so it starts with the definition of basic terms of the conducted research: mental space, implicitly, poetics, implicit author, implicit reader, the picture of the surrounding world. The aim of the article is the analysis of the implicit values of the image of the garden in the pictures of the surrounding world, which are created by Russian writers of the XIX century.*

A key term of the article is the concept of «mental space of the author», which means the author's worldview expressed through spatial characteristics are present in the paintings of the surrounding world.

Further, the article attempts to analyze the kind of hypertext, the collection of the paintings of the surrounding world, containing the image of the garden or the mention of it. During the analysis of the correlation between the implementation of the image of the garden and explication of mental oppositions «own – alien», «true – false», «earth – heaven» and draws conclusions about the peculiarities of the mental space of the author.

***Keywords.** mental space of the author, pictures of the surrounding world, binary opposition, implicit poetics, implicit author, implicit reader, the image of the garden.*

Тезис о том, что пространство не обладает онтологическим статусом вне мышления, был выдвинут известным американским когнитивистом Дж. Лакоффом. Декларируя это, ученый находился в русле исследований, начатых его коллегой по Калифорнийскому университету Ж. Фоконье, который в 1985 году предложил термин, описывающий отражение реального мира в сознании воспринимающего субъекта, – «ментальное пространство», призванное не воспроизводить так называемую «объективную действительность», а воплощать образ того, что человек думает и говорит о тех или иных вещах. Однако у Ж. Фоконье термин «ментальное пространство» использовался в широком понимании и был синонимичен понятию «внутренний мир человека». Применительно к анализу литературного пейзажа указанная категория может трактоваться как мировоззрение автора, выраженное посредством пространственных характеристик, реализованных в картинах окружающего мира.

В то же время нельзя не признать, что для воссоздания ментального пространства автора необходим процесс так называемого декодирования такого рода картин, в ходе которого актуализируется имплицитный автор – образ автора, создаваемый читателем в ходе восприятия им текста. Этот термин предложил американский литературовед Уэйн Бут также в конце XX века, хотя понятие «имплицитный автор» вполне корреспондирует с образом автора или внеаходимым автором, о которых гораздо ранее писали, соответственно, В. В. Виноградов и М. М. Бахтин.